FAMILIARIS QVAEDAM EPISTOLA E ROMA IN HISPANIAM MISSA,

In qua quid actum ſit die xxix. Aprilis, vij. Maij, x. & xvij. Septembris in tranſlatione Obeliſci breuiter explicatur.

Breuis item rerum in hoc primo anno à Sanctiſſ. D.N. geſtarum enumeratio.

Τὸ ἄξιον ὀβελίσκοι:

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PERMISSV SVPERIORVM.

ROMAE Apud Alexandrum Gardanum, & Franciſcum Coattinum Socios. Impenſis Bartholomaei Graſſi Bibliopolae Romani. 1586.

Digitized by Google

Digitized by Google

G. P. PETRO VELLEIO
SVO S. D.

CVM ais (mi Vellei) ita nos Vrbis amœnitate ac delitijs delinitos, ut ueſtri memoriã (ah ſcelus) penitus proieccerimus: quæſo te Vir ſumme an hæc ex animo? ex animo (inquam) hæc Vellei tuo? quo, non uiuam, ſi quid humanius, ſi quid purius, ſi quid candidius. Ego nimirũ poſtea quàm à te abſum, nulla alia me in tam deplorato naufragio ſolata eſt tabula, quàm adſiduis ad te literis (ut ut potui) incomparabilem abſentiæ iſtius iacturam reſarcire. Feci equidem: & cum iam quintus miſeri diſsidij decurrat annus, vix profectò menſem mihi repetes (proximè elapſos duos aut tres excipito) noſtris epiſtolijs uacuum. Quid, quod nunc ceſſaſti? in cauſa inquam fuit repentinus noſter ab Vrbe diſceſſus: nam cum conſtans hic percrebuiſſet fama, Oſsun ę Ducem quantocyus proficiſci, Prouincia Mirandenſi Comiti demandata, officij ſanè mei eſſe putaui, uirum tantis mihi (noſti) nominibus colendum, antè pofectionem ab Italia, ſalutare. Itaquè Neapoli cum eſſem, quis amabò κτ̀ λόγον Vellei duceret ad te ſcribere? ad te, inquam, literarium perenne decus, Muſarum uni-

cum ornamentum. An ne quid Sirenum blandimentis cum ſeuera ac rigida σοφὰς ueſtræ diſciplina? Nunc & Vrbi redditus,&,quod maius eſt, amatiſſimę Bibliothecæ noſtræ, Deus meliora, quàm ut committam, uel minimum temporis interire ſcrupulum abſquè præſentiſſima Velleij mei recordatione. Scio quid tu nunc: Sixtici inquam Obeliſci: Sane merito. Scripſi,ſi memini, quibus machinis tam immanem diuellere molem inſtituiſſent Architecti. Iam quì res ſucceſſerit paucis.

Viceſſima nona Aprilis ſub ipſa luce opus incœptum eſt: Erat Obeliſcus ualidisſimis octo columnis per latera circumuallatus, quę concatenatæ, atq; alijs ſuccreſcentibus, & connexis, ipſum apicem ad ſex palmos præcellebant: Præfatis octo columnis totidem faſtigia ſuperimpoſita, à quibus perpetuę intrà extràq; ſuccedentes fulcturæ, ſtatuta tigna ſuſtentabant, ſic enim ruinæ & inflexionibus proſpectum. Tota vero ipſa machina fortiſsimis laminis,ferreiſque clauis à uertice ad calcem religata, plurimis & retinaculis, & ductarijs funibus(has cannabos vocant) undequaq; ſuffulta. Itaquè quadraginta primum trochleæ à totidem mouendę ergatis, ualidiſsimis trabibus, quæ faſtigijs inerant, appenſæ: horum ſingulis homines quindecim,equi duo deſtinati,qui ad nutum præfecti(quando vnicuique ergato vnus præerat)præſtò eſſent. Præfecti verò ipſi id acceperant, vt cum tubę ſonitus ſignum daret, mouerent; cum verò cymbali, ſiſterent. Nec aliter his qui vectibus quinque aderant, iniunctum eſt: porrò illæ ſeptuaginta palmorum longitudine ex fortiſsimis trabibus compactæ erant, tresque ab Obeliſci fronte,duo à tergo conſpiciebantur. Primo impetu ferrea quędam lamina, quæ machinam molem ipſam ambientem religabat,diſrupta eſt; qua tamē vnius fermè horæ ſpatio accommodata,decem demum impulſibus duos palmos

ac

ac dimidium in altum Obeliſcus eleuatur; nè tamen tanta pendente mole ſiniſtrum quid accideret, cunei ſtatim, ac tignorum cæſuræ, quibus obniteretur, ſuppoſitæ, tum deinde aſſeribus, ac cylindris, cubi quidam, & teſſeræ, quibus inſidebat, dimotæ, & quædam, (dicemus nè traha? dicamus, quando aliud non occurrit, curriculi genus eſt quoddam Italis ſtraſcino appellatum) ſuppoſita: Ergata quinetiam denuò, trabes, & cannabi, cęteræque operæ mutatæ, atque in diuerſam formam compoſitæ: dies nimirum ſex ijs impenſi; Poſt quos, ideſt Maij ſeptima, ima pars Obeliſci, quatuor ergatorum vi, quæ à tergo mouebantur, cęteris, quę à fronte erant funes remittentibus, trahi paulatim cœpit; ipſe vero apex clementiſsimè vergebat. Etenim (ut antea) ad tubę ſonitum poſteriora ergata, laxis anterioribus impellebantur, ad cymbali vero quieſcebant cũcta. Igitur duabus ante occaſum horis famoſiſſima moles integra omnino ac ſine ulla prorſus iactura humi decubuit. Eo die, & ſi minimè loco dimota, tamen uiæ impedimenta quà deducenda erat, ſublata ſunt; in ſequentem autem lucem ab ipſo Obeliſco ad aream, vbi nunc viſitur, tumulus aggeritur, viginti duos palmos ea loci parte, qua prius ſtabat, in fine eminentior; ſurgebat enim ille paulatim, ita ut ab area ad Obeliſcum in longitudinem 118. eius menſuræ quam Italis ex decem palmis ad veteris Decempedæ ſimilitudinẽ, conſtantem, Cannam vocant, decliui faſtigio deciderret. Ne vero agger immenſa mole fatiſceret, validiſsimis trabibus vndequaque premebatur, quæ loco catenarum limis tigillis connexæ erant, & vnà tignorum aliquot ſtatutiones religabant. Hàc itaque Moles ſex ergatorum vi trahi cœpta eſt: & quod per id temporis in Bononia Pontifex cœnaret (ea eſt Regiæ pars quà illac patet proſpectus) breuius quidem quàm credi po-

A 3 teſt

teſt, urgente atque moras incuſante Principis pręſentia, pertracta eſt. Verùm cũ eo tẽpore æſtiui ſoles ſupra modum ſęuirent, ceſſatum eſt dies aliquot, ne ſcilicet cannabi, cęteraque linea nimio calore conflagrarent. Itaque decima Septembris die prima lucis hora erigi cœpit Obeliſcus, cuius iam mucro (vti diximus) ſubtus machinas iacebat: erant enim columnę octo ſimili qua priores illę, quarum meminimus, fabrica conſtructæ, fulcimentis ſtabilitæ, cõcatenatæ, connexæ, ſed quæ priores illas vnum & quadraginta palmos pro loci eminentia, ſuperabant: ſuper has faſtigia totidem, faſtigijs inerant trochleæ ab ergatis ſimiliter mouendæ. Tota vero ipſa machina externo internoque chomate muniebatur, externumquè plurima tigna & trabes vndequaquè ſuſtinebant. Ergata autem quadraginta ſex; equi centum quadraginta; homines ſexcenti; quorum ergatorum quatuor imam Obeliſci partem trahẽtibus, reliqua à cuſpide ad medium religatum erigebant. Quid multa? eadem die hora viceſima quarta quadraginta ſeptem ergatorum niſibus ſtetit Moles. Tum deinde decima ſeptima menſis eiuſdem, teſſeræ, queis antea nitebatur, ſuppoſitę ſunt, & in omnis ſęculi memoriam ad perpendiculum collocatur. Tandem viceſsima ſexta eiuſdem item menſis, glorioſiſsimo triũpho delecta eſt; à Pontifice enim ad id muneris deſtinatus B. Feratinus Epiſcopus Amerinus & Cancellariæ Apoſtolicæ Regens, ſolemne prius ad Petri ſacrificium fecit; inde ad Obeliſcum frequenti ſupplicatione peracta, multaquè ſuper ſanctiſsimæ crucis ſtatuam æreã, ſed inauratam fabrè, piè precatus, illam tradidit Diacono ſacris adhuc veſtibus induto, à quo deniq; in mucrone collocata eſt, atq; unà tunc, cuncta tormentorum genera, quę in Sancti Angeli arce ſunt, adſiduos dedere bombos: Itaquè quod priſcis illis naturæ miraculis, quæ à decimo

Leone

Digitized by Google

Leone ad Paulum orbis tulit, deſperatum plane opus iudicatum eſt, id nunc aurea Sixti V. Pontificis, ætas perfecit, & abſoluit. Audiui ego quidem uirum quendam doctiſsimum (quo coram de Obeliſco familiariter colloquebamur) facetè dicentem, eò ætatem noſtram prioribus feliciorem futuram, quòd illæ integro quidem Obeliſco potitæ tantùm fuerint, noſtra vero & integro & contrito, ſic nimirum rei difficultas, ſpes omnium debilitarat; Verùm (ſi quando) quod diuina atteſtantur proloquia, vel ſcilicet altiſsima montium cacumina pietati cedere, hoc maximè tempore experimento tractauimus; *transfert monteis impunè ſequenteis intemerata fides*. Res frequentiſsimo theatro peracta eſt, atque ex vulgi more non ſine perpetuis acclamationibus. Sepſerat enim iampridem trabibus Architectus bonam areæ partem, vt ab opere multitudinem arceret, vnde conuicinas domos Curiæ proceres adimplebant, reliquum omne confertiſsima peditum, equitum, carpentorum turba occupabat. Nec prætereundum, eo ipſo die atque hora qua erigebatur Moles, Frãciſcum Luxemburgum Ducem Pinei in Vrbem aduenisse, vt à Chriſtianiſsimo Galliæ Rege Legatus, Sixto V. Pontifici ſummo eiuſdem Principis ſui nomine obedientiam de more præſtaret. Et certè non hęc ſine diuino Numine. Quid enim ſignificet aliud Obeliſcus Petri ædium pro foribus à Sixto Petri ſucceſſore collocatus; Quid Circi tot ſæculis probroſum nomen, crudeliſsimiquè tyranni memoria vno die penitus oblitterata; Quid denique uanis & ſuperſtitioſis cineribus diſiectis ſalutare uiuificæ crucis ſignum glorioſè erectũ, niſi nobiliſsimum Religionis noſtræ tropheum, clariſſimum de Paganiſmò triumphum, æternum veræ pietatis monumentum? Itaquè opportunè quidem ſors tulit, vt ea, quam diximus, Galliæ Regis Legatio in id temporis

poris incurreret, & vnà Vicarij Chriſti maieſtatem & gloriam prædicaret. Pontifex quòd in ſequentem diem publicum Conſiſtorium Pineo decreuiſſet, a Caballo in Vaticanum reuerſus, vltimam (vt ſic dixerim) manum præſentia ſua operi impoſuit: nam eo prętereunte quadrageſimo ſeptimo ac poſtremo ergatorum impulſu ſtetit Obeliſcus. Architectus (cui nomen Dominicus Fontana Mili in Comenſi Diœceſi ortus) multa ſtipante caterua ouans, immo planè triumphans domum reuertitur. Diceres Camillos, Fabios, Magnos, ab eodē iterum Obeliſco & Vaticano in Vrbem, & Capitolium duci. Quæ reſtant haud diſpari proculdubio felicitate peragētur: Etenim (mi Vellei) dici vix poteſt, quibus auſpicijs beatiſsimus hic Apoſtolatus mundo effulſerit. Prima lux, quę Sixtum Quintum Pontificem vidit, multa quidem illa præclara ac ſalutaria Chriſtianæ Reipublicæ augurata eſt: Nam uerò in illo heroicarum virtutum, excelſi, infractiq; animi, atque ad iſtud ipſum faſtigium nati haud obſcuri iam indè collucebāt igniculi, cum ab importunis Curiæ tumultibus omnino ſequeſtratus, ad ſecretiorem vitæ modum ſeceſsit. Itaq; Orbi demum ac bonis redditus, id ſibi prius, ac potius duxit, ut eam quam de ſe inter ruſticanæ adhuc villæ dumeta deliteſcens, opinionem concitauerat, ſalutaribus officijs confirmaret, ſtabiliret, amplificaret. Fuerunt ſanctiſsimi Pontificatus initia, Italia ferè omnis à miſera laniena vindicata, perditiſsimorum hominum, quorum graſſationibus viæ undiquè infeſtabantur, immenſa propè colluuies inaudita hactenus celeritate & fortuna penitus deleta. Potentiſsimorum deinde virorum effrænati atque inſolentes auſus in officio contenti, ſummo imperio cohibiti ac repreſsi, tanta deniquè bonorum animis præmiorū ſpes innatæ, tam incredibilis imis ſceleratorum uiſceribus pœnarum tremor inſcul-

ptus

ptus, vt in ea vrbe (quam vnam ad libertatem, ac profligatam in rebus omnibus licentiam natam agnoſcimus) ipſa hora à Sixto Quinto Pontifice renunciato, nulla omnino ſeditio, nullus tumultus, nulla infeſtatio, rixoſæ quinetiam unius uoculæ mira quędam religio ingenita ſit. Nunc tandem tot laboribus exantlatis, tot confectis monſtris, atquè ab Eccleſiaſtica ditione (quam cæteris puriorem ſanctioremq; eſſe decet) ſordibus egeſtis, iure quidem ſuo (ut ille alter) ad aureos legendos fructus animum applicat; ornat nimirum eam ipſam vrbem venuſtiſsimis, ac munificentiſsimis conſtructionibus, quam vera pietate, ac iuſtitia, religione non ficta, cæteriſq; cœleſtibus præſidijs antea munierat. Vias in ampliſsimam rectiſsimamque formam ſternit; ad Agonalem (adumbrabo enim res tantùm) aeris ſalubritate nobilem, magnificentiſsimos aquæductus deriuat. Lateranenſem Baſilicam, Baſilicarum omniũ Principem vetuſtate ferè collapſam ſplendidiſsimè cõſtruit, atque Pontificio palatio exornat. In Deiparæ ad Niues, ſacellum (quod in tenui adhuc fortuna inſita magnanimitate inchoauerat) collocat; ibique de illuſtriſſimo (o redeat ſerus) cogitat cenotaphio. Nec vero propterea ad Principis Apoſtolorum ceſſatur; ſurgit in dies celeberrima fabrica, & breui (vt ſperant boni) quod in commune cedet religionis decus, perficietur templum Domini. His aliud adiecit beatiſsimus ac prouidiſsimus Pater longè quidem vtiliſsimum in Sacroſanctam hanc Sedem meritũ: Aerarium enim penè exhauſtum decies centenis aureorum millibus ditauit, idque (incredibile) ex unius tantum anni Pontificijs redditibus; hanc autem aureorum ſummam nullo unquã tempore præter inibi expreſſos (quos vocant) caſus extrahi poſſe, aut in alios vſus conuerti, diplomate, (ad cuius obſeruantiam ſolemni ſacramento ſe hæ-

redesque

redesque ſuos adſtrinxerunt Patres, ſanctiſſimè decre-
uit. Diplomatis ipſius (quandò mira ſententiarum ha-
bet pondera)exemplar tranſmittimus.Omittam diuina
beatiſsimi Principis cōſilia,quibus Vrbi atquè in Vrbe
Orbi annonæ ac rerum omnium penuria laboranti,ex-
tremaquè timenti ſuccurrit. Pręteream denique ma-
ximorum facinorum grauidiſsimam mentem, quorum
tamen vix iam tandem cohiberi poteſt impetus, pro-
deunt,euadunt, erumpunt. An non rerum magnitudo
cum numero, numerus cum temporis breuitate,breui-
tas cum fortuna decertare de imperio videntur? Hęc
quidem,mi Vellei,cum talia, ac tanta ſint, aliorū Prin-
cipum (eſto) illuſtriſimi fuerint tituli, præclariſsimaq;
elogia, Sixtici verò Pontificatus rudes quędam adum-
brationes atquè informia tantum erunt delineamenta;
ac tandem eo vſque in ore hominum verſabūtur, quo-
uſque ſuccedentium operum molibus penitus obruan-
tur. Finiam ſemel: Fuerunt profectò, ſunt, atque erunt
quęcunque à tanto viro proficiſcentur opera, iuxta
Græcam paræmiam *τὰ ἄξια ὀβελίσκων*.

Franciſco noſtro plurimam ſalutem dico;valere etiā
iubeo doctiſsimum Antonium, ſecretiorem pręterea
animi noſtri partem Rodericum. Cum verò fortuna-
tiſsimas rupeis illas,quæ Montanum habent,inuiſeris,
tacitus eas noſtro nomine uenerare,atque anathemate
quopiam pius exorna. Vale doctiſsimè Vellei, & G.
tui memoriam nè oblitterato. Romę Id. Septemb.
M. D. LXXXVI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google